

PSİKOLOJİK TESTLER VE TÜRK KÜLTÜRÜ*

Dursun Akkurt, Semra Yürüt

H. Ü. Psikoloji Bölümü, 1985-1986 dönemi mezunları

Psikoloji çalışmalarında davranışları ölçmek için çeşitli yöntemler ve araçlardan yararlanılmaktadır. Başlıca davranış ölçme araçlarından olan psikolojik testler, dünyanın pek çok ülkesinde kullanılmaktadır. Bu testleri kullanan ülkelerin önemli bir bölümü, bazı batı ülkelerinde geliştirilmiş testleri ya uyarlayarak ya da yalnız çevirilerini yaparak kullanmaktadır. Bu durumda ortaya çıkan sorunlar, yabancı kaynaklı testlerin kültüre uygunluklarını tartışma konusu haline getirmektedir.

Ülkemizde de batı kaynaklı psikolojik testler sıklıkla kullanılmakta ve bu testlerin kültürümüze uygunlukları tartışılmaktadır. Daha önceki çalışmalarda konu farklı açılardan ele alınmış ve karşılaşılan sorunlara çeşitli çözüm yolları önerilmiştir (Savaşır, 1969; Vassaf, 1974; 1978; 1979; Cansever, 1982). Gelenek noktasında konuya ilişkin önemli bir birikim oluşmuş, ama dağınıklığı nedeniyle bu birikimden yararlanmak zorlaşmıştır.

Bu çalışmanın amacı, konuyla ilgili örnek ve kaynaklardan yararlanarak, psikiyatri kliniklerinde ve rehberlik merkezlerinde sıklıkla kullanılan psikolojik testlerin kültürümüze uygunluklarını tartışmaktır. Böylece eldeki dağınık birikime, sınırlı da olsa toplu halde bakma olanağı yaratılacak ve karşılaşılan sorunları çözmek için önerilen çözüm yolları yeniden hatırlatılacaktır.

* H. Ü. Psikoloji Bölümü, IV. sınıf Psikolojik Testler-I dersi için ödev olarak hazırlanmıştır.

Konuyu incelemeyen önce, konunun çatısını oluşturan «kültür» ve «psikolojik test» kavramlarını ve bunların ilişkisini özetlemek yararlı olacaktır.

KÜLTÜR, DAVRANIŞLAR VE TESTLER

Kültür, sosyal bilim çalışmalarında sıklıkla kullanılan ve tanımlanan bir kavramdır. Morgan (1981), kültürü bir birey ya da sosyal grubun özelliğini oluşturan gelenek, adet ve alışkanlıklar biçiminde tanımlamıştır. Bu açıdan bakıldığında, kültür, davranışları etkileyen, hatta belirleyen birçok yapı ve süreci kapsamaktadır.

Her toplum, içindeki bireyleri doğumdan ölüme kadar çeşitli kurum ve kuruluşları aracılığıyla gelenek, adet ve alışkanlıkları doğrultusunda eğitmektedir. Bu eğitim insanlara yalnızca yeni davranışlar kazandırmakla sınırlı kalmamakta, duruma göre hem kazandırılan, hem de doğuştan getirilen davranışların yeniden biçimlenmesini sağlamaktadır. Böylece farklı kültürü olan toplumların bireyleri, farklı davranışlar kazanmaktadır. Bu farklar yalnız siyasi sınırlarla ayrılmış toplumlar arasında değil, aynı sınırlar içinde farklı koşullarda yaşayan bireyler arasında da oluşmaktadır.

Psikolojik testleri Anastasi (1976), davranış örneklerini ölçen standart ve nesnel ölçüm araçları olarak tanımlamıştır. Psikolojik testlerle davranış örneklerini ölçmenin bir çok amacı olabilir, ama bu amaçların istenen ölçüde gerçekleştirilebilmesi, kullanılan test-

lerin amaçlara ne ölçüde uygun olduğuna bağlıdır.

Psikolojik testlerin amaçlara uygunluğunu etkileyen en önemli öğelerden birinin kültür olduğu anlaşılmıştır (Cronbach, 1961; Anastasi, 1976). Kültürden etkilenmesi kaçınılmaz olan davranışların, farklı kültürlerde aynı testlerle ölçülmesi, yanlışlıklara yol açmıştır. Öyle ki, kültürden bağımsız olması amacıyla hazırlanmış testlerin bile, bu amaçlarına ulaşamadıkları kabul edilmektedir (Cronbach, 1961; Anastasi, 1976; Cantez, 1985).

Bu çalışmada, izlemeyi kolaylaştırmak amacıyla zekâ testleri, kişilik testleri ve tutum ölçekleri ayrı başlıklar halinde ele alınmıştır. Klinikler ve rehberlik merkezlerinde kullanılan diğer testler de, sözü edilen testlere benzer biçimde kültürden etkilendikleri için, bunlara ayrıca yer verilmemiştir.

Zekâ Testleri ve Kültürümüz

Morgan (1981), zekâyı, «zihinsel becerilerin tümü» olarak tanımlamıştır (s. 37). Kişinin çevresine uyumunu ya da karşılaştığı sorunları çözmesini sağlayan çok sayıda becerinin toplamı kabul edilen zekâ, neredeyse bu konuda çalışan araştırmacı sayısı kadar çok tanımlanmıştır. Zekâyı ölçmek için bir çok test geliştirilmiştir. Bu testlerden bazıları zekâ faktörü sayılan bir çok özelliği birlikte ölçmektedir. Bazıları ise daha basit işlemlerden yararlanarak zekâyı ölçmeyi amaçlamaktadır.

Çok faktörlü zekâ testlerinden Wechsler Çocuklar için Zekâ Ölçeği'nin (Wechsler Intelligence Scale for children : WISC) önce yalnız çevirisi, daha sonra uyarılma çalışmaları yapılmıştır (Savaşır ve Şahin, 1978). Savaşır ve

Öktem (1979), WISC'in 1973'te yayınlanan yeni formunun (WISC-R), üç sözel alt testinin standardizasyon çalışmasını yaparak, bunu daha yeterli bir örneklem üzerinde denemiştir. Şemin (1958), Stanford-Binet Zekâ Ölçeği'ni (Stanford-Binet Intelligence Scale : S-B) kültürümüze uyarlamıştır. Ancak bu uyarılma kullanılmamakta, bunun yerine testin çeşitli çevrilerinden yararlanılmaktadır (Cansever, 1982). Bunların yanında Wechsler Yetişkinler Zekâ Ölçeği (Wechsler Adult Intelligence Scale : WAIS) (Epir ve İskit, 1972) ve Goodenough-Harris Bir-İnsan-Çiz Testi (Goodenough-Harris Draw-A-Man Test : GHRT) (Uçman, 1971) gibi testler de kliniklerimizde zekâ testi olarak kullanılmaktadır. GHRT aslında bir zihinsel olgunlaşma testi olmakla birlikte, test normlarından IQ puanı elde etmek mümkün olduğu için, zekâ ölçeği sınıfında ele alınacaktır (Uçman, 1971; Cansever, 1982).

WISC'in çevirisini 300 Ankaralı çocuğa uygulayan Savaşır ve Şahin (1978), «... genel olarak testteki soruların önemli bir bölümünün yeniden gözden geçirilmesini ve daha uygun yeni soruların geliştirilmesi gerektiğini...» yazmıştır (s. 33). Testin sözel bölümünde bulunan ABD tarihi ve kültürüne ilişkin soruların yerine, çevirisinde Türk tarihi ve kültürüne ilişkin sorular konmuştur. Daha sonraki çalışmalarda, yeni soruların eskilerle eş değerde olup olmadığı sınıanmıştır. Testin yapay bölümünde de kültür farkından kaynaklanan yanlışlığa yol açacak özellikler bulunmuş ve bu konuda çalışmalar yapılmıştır (Şahin ve Savaşır, 1986).

Çizime dayalı testlerde de, eğitimin önemli bir değişken olduğu söylenmektedir. GHRT ile yapılan çalışmalarda, farklı giyinme alışkanlıkları ve eğitim

olanaklarının çocukların insan resimlerinin biçimini ve çizim başarısını etkilediği bulunmuştur. (Kâğıtçıbaşı, 1978; Uçman, 1971; Cansever, 1982).

Zekâ testleriyle yapılan çalışmalarda eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzey gibi değişkenlerin de zekâ puanlarını etkilediği, zihinsel uyari yoksunluğunun, modern teknoloji ve iletişim olanaklarının kısıtlılığının zekâ testlerinden alınan puanları düşürdüğü ileri sürülmüştür (Kâğıtçıbaşı, 1978; Cansever, 1982). Bazı zekâ testlerinde karşılaşılan bir başka kültürel değişken ise zaman kavramıdır. Teknoloji ile ilgili yaşantı değişikliğinin zaman, uzaklık gibi kavramları değiştirdiği saptanmıştır (Sherif ve Sherif, 1956). Batı ülkelerinde ulaşılan teknolojinin yaygınlık düzeyi karşılaştırıldığında, özellikle ülkemizin kırsal bölgelerinin aleyhine sonuç elde edileceği bilinmektedir. Bu durumda ülkemizin kırsal kesiminden gelen kişilerin zaman kavramı hem batılı hem de kentli insanlardan farklı olacaktır. Bu farklılık yapılan ölçümlere yansıtıldığında, yanlış değerlendirmeler ortaya çıkabilir.

Ortaya çıkan yanlışlıklar, kullanılan zekâ testlerinin kültürümüze ve toplumsal yapımıza uygunluğunu tartışma konusu haline getirmektedir. Bir başka deyişle, bu testleri kullanarak amaçlarımızı ne düzeyde gerçekleştirebileceğimize ilişkin kuşkular doğmaktadır. Eğer zekâ çevreye uyum sağlama yeteneği ise, bu testleri kullanarak, ülkemiz çocuklarının batı ülkelerindeki koşullara ne derece uyabileceğini ölçmüş olmuyor muyuz?

Kişilik Testleri ve Kültürümüz

«Psikologlara göre kişilik, bireyin özel (characteristic) ve ayırıcı (dis-

tinctive) davranışlarını içermektedir» (Morgan, 1981, s. 311). Kişilik kavramıyla, kişinin kendisi ve çevresiyle kurduğu ilişkilerin özellikleri ve kişinin çevresine uyum yolları anlatılmaktadır. Kişilik kuramlarının önemli bir bölümünde kişiliğin, kültürü de kapsayan geniş bir çevre tarafından biçimlendirildiği kabul edilmiştir.

Kültürle kişilik arasındaki ilişki üzerine bir çok çalışma yapılmıştır. 1930 ve 1940'larda gelişen «kültür ve kişilik» akımı, sosyalleşme sürecinin sonucu olarak aynı toplumun bireyleri arasında ortak kişilik (ya da ulusal karakter) gelişeceğini savunmuştur. Bir neden ya da sonuç olarak, aynı toplumun bireyleri arasında benzer kişilik özellikleri olduğu yolunda genel bir kabul vardır. (Kâğıtçıbaşı, 1979). Ülkemizde de Savaşır (1969), bir yazısında toplumsal kişilik yapısının önemi üzerinde durmuştur. Bu açıdan bakıldığında, ülkemizde batı kaynaklı kişilik testlerinin kullanılmasının bazı sakıncalar doğuracağı düşünülebilir.

Ülkemizdeki kliniklerde bir çok sorudan oluşan envanterler, sıfat listeleri ve projektif testler gibi kişilik testleri kullanılmaktadır. Bu testlerin hepsi batı kaynaklı testlerdir ve kültürümüze uygunlukları tartışma konusudur (Cansever, 1982).

Dünyanın pek çok ülkesinde kullanılan Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri (Minnesota Multiphasic Personality Inventory : MMPI) kültürümüze uyarlanmıştır (Savaşır, 1981). Savaşır (1978; 1981), uyarılama için bu testin tercih edilmesine neden olarak, testin dünyada yaygın olarak kullanılıyor olmasını ve hakkında zengin sistematik klinik bilgilerin bulunmasını göstermektedir. Uyarılması yapılmış

olmakla birlikte, testin kültürümüze uygunluğu konusunda bütün kuşkular giderilememiştir.

Savaşır (1978), MMPI norm çalışmalarını sürdürürken, bazı alt testlerde ABD örneklemeyle Türk örnekleme arasında farklar bulmuş; bunları kültürel farklılıklara bağlamış ve daha ileri çalışmalara gerek duyulduğunu belirtmiştir. MMPI'nin ülkemizdeki psikiyatrik hastalarda geçicliğini araştıran Erol (1982), testin ülkemizde de uygulanabileceği sonucuna varmıştır. Daha sonra MMPI'nin madde analizini yapan Erol (1984), beden sağlığına, cinsel ilişkilere, dinsel davranışlara ilişkin sorularda normal ABD örnekleme ile, normal Türk örnekleme arasında farklar bulmuştur. Bu soruların bazılarında cevap verilmediği görülmüştür. Aynı çalışmada «Bazen canım küfür etmek ister», «Arasına açık saçık bir fıkraya güldüğüm olur», gibi maddeler ABD örnekleminde Türk örnekleminde daha fazla doğru olarak yanıtlanmıştır. Bu farklar Türk örnekleminde doğal duygu, gereksinim ve yaşam olaylarının yadsındığı yolunda yorumlanmıştır. Ayrıca toplum tarafından onaylanan, kurallara uygun, saygılı, uysal ve boyun eğici davranışlara ilişkin soruların olumlu cevaplandığı belirtilmiştir. Sonuçta, bu farkların «kültürel ayrılıklardan mı yoksa örneklem gruplarının özelliklerinden mi kaynaklandığı» (s. 29) sorularak, «kültürel ayrılıkların» belirtilen bu farkların ortaya çıkmasında payı olabileceği ifade edilmiştir. Eğer elde edilen farklar kültürel özelliklerden kaynaklanıyorsa, kullanılan testten elde edilecek sonuçların kültürümüze uygun olarak değerlendirilmemesi yanlışlıklara yol açabilir. MMPI örneğine olduğu gibi, batı kaynaklı diğer kişilik testlerinde de,

benzer sonuçlarla karşılaşmak mümkündür.

Kişilik testlerinin kültüre uygunluğu tartışılırken, karşılaşılan sorunlardan biri de, testteki madde örnekleminin yeterli olup olmadığı ve sonuçların nasıl yorumlanacağıdır. Batıda normal kabul edilen davranışlar, ülkemizde normal kabul edilmeyebilir. Elbette bunun tersi de mümkündür. Kağıtçıbaşı (1980), çeşitli kaynaklara atıfta bulunarak, ülkemizde kız çocukların nasıl daha tutucu, dindar, bağımlı v.b. özellikleri kazandığını ve erkek çocukların nasıl kendilerini daha değerli bulmayı öğrendiklerini anlatmaktadır. Çocuklarda öz güven (self-esteem) üzerine yapılan bir çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir (Onur, 1985).

Görüldüğü gibi, genel olarak kültürden önemli ölçüde etkilendiği kabul edilen kişilik özelliklerinin, farklı bir kültürde geliştirilmiş kişilik testleriyle ölçülmeye çalışılması, yanlış sonuçlar elde edilmesine neden olabilir.

Tutum Ölçekleri ve Kültürümüz

«Tutum; belirli birey, nesne ya da ortamlara olumlu ya da olumsuz bir şekilde tepkide bulunma eğilimi» olarak tanımlanmıştır. (Morgan, 1981, s. 435). Tutumların anlaşılması, kliniklerde özellikle terapi sürecine yardımcı malzeme oluşturma açısından yararlı olmaktadır ve bu nedenle kliniklerde çeşitli tutum ölçekleri kullanılmaktadır. Ülkemizde kullanılan tutum ölçeklerinin de yine önemli bir bölümü batı kaynaklıdır.

Le Compte ve arkadaşları (1978), Parent Attitude Research Instrument (PARI) üzerinde bir uyarılma çalış-

ması yapmıştır. PARI çalışmasında annelerin çocuk yetiştirme konusundaki tutumları üzerinde durulmuştur. Aşırı annelik, demokratik tutum, ev kadınlığı rolünü reddetme ve geçimsizlik gibi dört ana boyut yanında; daha çok olumsuz bir çocuk yetiştirme tutumunu ifade eden cinsel davranışı bastırma, saldırganlığı bastırma, sıkı disipline inanma gibi boyutlar da araştırılmıştır. Sonuç olarak çocuğu başarıya zorlama ve «sosyal mesafeye inanma» gibi boyutların Ankara'lı annelerde gözlenmediği bulunmuştur. (Le Compte, Le Compte ve Özer, 1978). Bu boyutların Ankara'lı annelerde gözlenmemesi, ele alınan boyutların geleneksel yapıyla çelişen boyutlar olmasına bağlanabilir. Kültürümüzde bir annenin çocuğuyla arasında mesafe bırakması hoş görülen bir özellik değildir. Diğer yandan, Kâğıtçıbaşı'nın (1981), «Çocuğun Değeri-Türkiye'de Değerler ve Doğurganlık» çalışmasında ele alınan «çocuğa yüklenen değerler» ve «çocuğa yöneltilen beklentiler» gibi boyutlar da PARI gibi bir ölçekte yer alabilirdi. Görüldüğü gibi, bu tür tutum ölçeklerinde toplumumuz için geçerli olan bazı maddelerin yer almamasına karşılık, kültürümüzde işlemeyen bazı maddelerin varlığı söz konusu olabilmektedir. Kullanılmakta olan diğer batı kaynaklı tutum ölçeklerinde de, bu türden sorunlarla karşılaşılabilir. Değer yargıları, gelenekler, adetler, alışkanlıklar açısından batı toplumlarından ne kadar farklı olduğumuz düşünüldüğünde, batı kaynaklı bir tutum ölçeginin ülkemizdeki tutumları anlamakta yetersiz kalacağı söylenebilir.

Kullandığımız batı kaynaklı testlerin kültürümüze hangi açılardan uygunluk göstermediğini özetledikten sonra, bunun farkında olan araştırmacılarımızın önerdikleri ya da doğrudan

doğruya uyguladıkları çözüm yollarını özetleyebiliriz.

Cözüm Yolları

Önerilen çözüm yollarının birisi ki, bu en fazla başvurulan yoldur, batı kaynaklı testlerin uygulanması ama yorumların dikkatle yapılması biçimindedir. Bu yaklaşıma göre test uygulayarak elde edilecek en önemli kazanım, uygulama sırasında cevaplayıcının gözlenmesidir. Değerlendirmelerde niceliksel özelliklerden çok, niteliksel süreçler üzerinde durulmalıdır (Cansever, 1982). Psikolojik testleri veri toplama araçlarından biri kabul eden davranışsal-analitik yaklaşımda da testler, niceliksel puanların yanında «... minyatür bir yaşam deneyimi...» veren araçlar olarak görülmektedir. (Erol, 1979, s. 25).

Bir başka öneri, iyi uyarılma çalışmalarının yapılması biçimindedir. Böylece, yabancı kaynaklı da olsa, testleri ülkemizde güvenle kullanmak mümkün görülmektedir. Savaşır (1981), «MMPI-El Kitabı, Türkiye'de toplumuza uygun, standardizasyonu yapılmış, güvenilir bir kişilik testine olan gereksinimi gidermek amacıyla hazırlanmıştır» ifadesini kullanarak bu yaklaşıma katılmaktadır.

Cözüm yollarından bir diğeri ise, ülkemizde test geliştirilmesidir (Vasaf, 1974; 1978; 1979). Ancak, test geliştirmenin özel bir uzmanlık konusu oluşunun yanında, ekonomik ve örgütsel sorunlar gibi ülkemizde aşılması güç bazı sorunlar, buna olanak vermemektedir. 1953 yılında Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan Test ve Araştırma Bürosu'nun da yeterli olduğu söylenememektedir (Cansever, 1982).

Psikolojideki belirli bir yaklaşıma dayanılarak önerilen çözüm yollarından biri de, «... zekâ gibi oldukça durağan özellikleri ölçmeye çalışmak yerine, değişebilir ve değiştirilebilir özelliklerin belirli işlemlerden sonra değerlendirilmesi...» biçimindedir (Yıldıran, Uzunkavak-Ural, 1985, s. 338). Böylece kullanılan testler değişmesi zor özellikleri ölçmek yerine; ne gibi durumlarda, ne gibi işlemlerin davranışları etkilediğini ortaya çıkaracaktır (Yıldıran, Uzunkavak-Ural, 1985). Kısaca, daha işlevsel kullanım olanağı veren ölçme araçlarına yönelinmesi öneriliyor.

Tartışma

Şimdiye kadar anlatılanların ışığı altında; batı kaynaklı psikolojik testlerin kültürümüze kapsamları, standartları, normları veya yapılarıyla uygunluk göstermedikleri söylenebilir. Buna karşılık, üzerinde çalışılan bir çok batı kaynaklı testin ülkemizde uygulanabilir olduğu ya da uygulama için ümit verdiği kabul edilmiştir (Epir ve İskit, 1972; Uçman, 1971; Savaşır ve Şahin, 1978; Savaşır, 1981; Akçakın, 1985). Bu ifadelere dayanılarak, batı kaynaklı testler kliniklerimizde sıklıkla kullanılmaktadır. Böylece farkında olarak veya olmayarak, kendi toplumumuzdaki insanlara batının gözlükleriyle bakmış oluyoruz. Bir başka deyişle, ülkemiz insanların batı ülkeleri koşullarına ne kadar uyabileceğini ölçmekteyiz.

Önerilen çözüm yollarının her biri, bu sorunu gidermek için duruma bağlı olarak tercih edilebilir. Ancak, tercih durumunda, psikolojik testlerin kültürümüze bir çok açıdan uygun olması gerektiği unutulmamalıdır. Testlerin geliştirilme amacı ve geliştirildikleri ortamın özellikleri ile kullanım amacı ve

kullanma ortamının özellikleri arasındaki farklar özenle saptanmalıdır. Testler kültürler arası karşılaştırma aracı olarak değil, davranışı değerlendirme ve gerekli işlemleri yapmada yardımcı araçlar olarak kullanılmalıdır.

Ümidimiz, psikolojik testler konusundaki çalışmaların ve psikolojik test kullanımının, istenen amaçları gerçekleştirecek düzeye ulaştırılmasıdır.

K A Y N A K L A R

- Akçalın, M. (1985). Çocukların Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğinin tanıtımı ve güvenilirlik çalışması. *Psikoloji Dergisi*, 5 (18), 3-6.
- Anastasi, A. (1976) *Psychological testing* (4. ed), New York : Macmillan.
- Cansever, G. (1982) *Klinik psikolojide değerlendirme yöntemleri*. İstanbul: Gözlem Matbaacılık Kollektif Şirketi.
- Cantez, E. (1985). İki farklı yaş ve cinsiyet grubuna uygulanan R. B. Cattell Zekâ Testi 2A ve 2B formu sonuçlarının karşılaştırılması. (III. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları (368-378). Ankara : Sevinç Matbaası.
- Cronbach, J. L. (1961) *Essentials of psychological testing* (2. ed). New York : Harper and Row.
- Epir, S., İskit, Ü. (1972). Weschler Yetişkinler Zekâ Ölçeği Türkçe çevirisinin ön analizi ve üniversite danışmanlık merkezindeki uygulama potansiyeli. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4, 198-207.
- Erol, N. (1979). Davranışın değerlendirilmesi, fonksiyonel (Davranışsal-Analitik) yaklaşım. *Psikoloji Dergisi*, (6), 21-25.

- Erol, N. (1982). Ülkemizdeki psikiyatrik hastalarda Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanterinin geçerlik araştırması. *Psikoloji Dergisi*, 4 (14-15), 15-23.
- Erol, N. (1984). MMPI'nin normal Türk örneklemindeki madde analizi. *Psikoloji Dergisi*, 4 (17), 24-30.
- Kâğıtçıbaşı, Ç. (1978). The effect of the level of development on Draw-A-Man IQ scores in Turkey. *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*, 6.
- Kâğıtçıbaşı, Ç. (1979) *İnsan ve insanlar* (3. baskı). İstanbul : Cem Ofset.
- Kâğıtçıbaşı, Ç. (1980) Türkiye'de çocuğun değeri, gelişme ortamı ve alınması gereken önlemler. *Psikoloji Dergisi*, (10), 26-31.
- Kâğıtçıbaşı, Ç. (1981) *Çocuğun değeri : Türkiye'de değerler ve doğurganlık*. İstanbul : Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi.
- Le Compte, G., Le Compte, A., Özer, S.A. (1978). Üç sosyo ekonomik düzeyde, Ankaralı annelerin çocuk yetiştirme tutumları : Bir ölçek uyarlaması. *Psikoloji Dergisi*, (1), 1-11.
- Morgan, C. T. (1981). *Psikolojiye giriş ders kitabı*. (Yayın sorumlusu : Sirel Karakaş). Ankara : Meteksan. (Orijinal eserin yayımı 1977).
- Onur, E.P. (1985). Çocuklarda öz güven ve ön koşulları. *III. Ulusal Psikoloji Kongresi bilimsel çalışmaları* (85-99). Ankara : Sevinç Matbaası.
- Savaşır, I. (1978). Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanterinin Türkçe'ye uyarlanması ve standardizasyon projesi. *Psikoloji Dergisi*, (1), 18-25.
- Savaşır, I. (1981). *Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri-El kitabı : Türk standardizasyonu*. Ankara : Sevinç Matbaası.
- Savaşır, I., Şahin, N. (1978). WISC uyarlama çalışmaları ön raporu-I. *Psikoloji Dergisi*, (1), 33-37.
- Savaşır, I., Öktem, F. (1979). WISC uyarlama çalışmaları ön raporu-II. *Psikoloji Dergisi*, (7), 16-22.
- Savaşır, Y. (1969). Toplumsal kişilik yapısının önemi araştırması ve bazı bulgular. *V. Milli Nöro-Psikiyatri Kongresine sunulmuş rapor*.
- Sherif, M., Sherif, C.W. (1956). *An outline of social psychology*. New York : Harper and Row.
- Şahin, N., Savaşır, I. (1986). The factorial structure of the WISC-R in Turkish standardization. *VIII. Kültürler Arası Psikoloji Kongresine sunulmuş rapor*. İstanbul : Boğaziçi Üniversitesi.
- Semin, R. (1958). *Zekânın değerlendirilmesi*. İstanbul : Çeltüt Matbaası.
- Uçman, P. (1971). *Goodnough-Harris Resim Testi ile bir Türk örneklemini üzerinde araştırma*. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi : Ankara.
- Vassaf, G. (1974). *Temel Zihin Yetenekleri Testi : Bir test geliştirme denemesi*. Yayınlanmamış tez. Hacettepe Üniversitesi : Ankara.
- Vassaf, G. (1978). Günümüzün ruhsal silahları. *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Haziran.
- Vassaf, G. (1979). «Mental massacre» the misuse of psychological tests in the developing countries. New York : APA Annual convention.
- Yıldıran, G., Uzunkavak - Ural, O. (1985). Okulöncesi çocukları için hazırlanmış bir değerlendirme aracının yapıtsal geçerliliği : Pilot çalışma. *III. Ulusal Psikoloji Kongresi bilimsel çalışmaları* (331-339). Ankara : Sevinç Matbaası.

ÜNİVERSİTE GENÇLERİNİN PSİKOLOJİK SORUNLARI

Öğr. Grv. Binnur Yeşilyaprak

G. Ü. Mesleki Eğitim Fakültesi

Eğitim Bilimleri Bölümü

Genel Yaklaşım : Gençlik kesimi içinde üniversite gençlerinin konumu

Gençlere ilişkin ortaya konan bilgiler, ileri sürülen savlar genellikle örgün eğitimdeki gençler üzerinde yapılan gözlem ve araştırmalara dayanmaktadır. Örgütlü bir programda olmaları nedeniyle gençliğin kolay ulaşılabılır bir kesitini oluşturmaları bir ölçüde bu durumu zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluğun başta olduğu etkenler sonucu ülkemizde okuldışı gençlik (çalışan gençler, köy gençleri, gecekondu gençliği gibi) üzerindeki araştırmalar oldukça sınırlıdır.

Gençlerin özellikleri ve sorunları içinde buldukları çağa özgü değişimler nedeniyle genel-ortak bir eksende tartışılabilirse de; içinde buldukları ortamın onlara sağladığı olanaklar ya da yarattığı sınırlılıklar, diğer yandan çevre koşullarının farklılığı, sonuçta gençliği içinde buldukları fiziksel, sosyo-kültürel ve psikolojik çevre konumu içinde düşünmeyi ve bu farklılıkların, özelliklere ve sorunlara yansımalarını dikkate alan bir değerlendirme yapmayı kaçınılmaz hale getirmektedir.

Bu görüşten hareketle, gençlerin psikolojik sorunlarını ele aldığımız bu yazıda konuyu gençliğin belli bir kesimiyle, «üniversite gençleri»yle sınırladık. Yukarıda belirlenen örgün bir eğitim kurumu içinde olmaları nedeniyle gözlem ve araştırmalarda kolay ulaşılabilirlik özelliği dışında «sorunlar» açısından üniversitedeki gençlere yönelmenin bazı gerekçeleri var. Son yirmi yıl içinde, ülkemizde ve dünyada genç-

lik, değişik tutum ve davranışlarıyla topluma yabancılaşmış, ulusları önemli kaygılara götüren bir görünüme girmiştir. Özellikle üniversite gençliği üzerinde odaklaşan bu durum bizi üniversite gençlerinin özelliklerine, içinde buldukları koşullara, gereksinim ve sorunlarına duyarlık göstermeye zorlamaktadır.

Duyarlılık göstermek zorundayız, çünkü; üniversiteler eğitim sistemimizin en üstünde yer alan ve bireylerin en geniş anlamda, topluma yararlı olmak üzere hazırlandıkları kilit kurumlardır. Üniversite gençliği gençlik kesimi içinde yaş ve gelişim özellikleri dolayısıyla değişime daha açık olması, diğer yandan sosyo-ekonomik-kültürel yönden toplumun en seçkin grubunu oluşturması ve bu seçkin konumlarının kendi özlere ilişkin kişisel, kişiler-arası ve sosyo-kültürel farklılıklara, çelişiklere daha duyarlı olmaları nedeniyle psikolojik sorunları daha yaygın ve dikkat çekici olmaktadır. Genel olarak üniversite öğrencisinde nörotiklik derecesinin halka kıyasla daha fazla olduğunu belirleyen araştırma bulguları da bu durumun beklenen bir sonucu olarak, bu kesimin sorunlarına eğilmek gereğini ortaya koymaktadır (Mc Arthur ve Charles, 1967).

Oysa son yirmi yıl içinde üniversite gençleri üzerinde yapılan araştırmalar onların sorunlarına yönelmekten çok, konuya «gençlik sorunu» olarak yakla-

şan ve üniversiteli gençlerin toplumda yarattığı sorunlara, onların siyasi tutumlarına, öğrenci hareketlerine ve olaylara yönelen çalışmalardır. Onların psikolojik sorunlarına yönelik araştırmalar ise daha azdır.

Ülkelerin kalkınmasında, ilerlemede toplumu yönlendirmesi beklenen, ülkenin geleceği, itici ve geliştirici gücü olarak kabul edilen üniversiteli gençlerin sorunlarına eğilmek gerek bireysel, gerekse toplumsal açıdan büyük önem taşımaktadır.

Psikolojik Sorunlar

Bu konuda ülkemizde yapılan bazı araştırmalar üniversite öğrencilerinin günlük yaşamlarında kendilerini genellikle ya da oldukça «gergin» hissettiklerini ve morallerinin de «orta» ya da «bozuk» olduğunu ortaya koymaktadır (Özgüven, 1974). Üniversite öğrencisi kızların % 35'i, erkeklerin % 50'si «kişisel» olarak da niteleyebileceğimiz «psikolojik» sorunları olduğunu belirtmektedir (Ekşi, 1982). Kişisel sorunları içinde arkadaşlık ilişkileri ve özellikle karşı cinsle ilişkiler önemli boyutlarda görülmektedir. Üniversiteli kızların % 88'inin, erkeklerin % 53'ünün karşı cinsten arkadaşı bulunmamaktadır (Kışlalı, 1974). Oysa öğrencilerin çoğunluğu karşı cinsle arkadaşlığı doğal karşılamakta ve kabul etmektedir. Ancak bu konuda «arkadaşlık kurma» ve «sürdürme» de sorunları olduğu görülmektedir (Ekşi, 1982).

Üniversite öğrencilerinin sorunları arasında önemli yer tutan diğer bir grubu ise, cinsel sorunlar oluşturmaktadır (Göksel, 1971). Cinsel konularda erkeklerin kızlardan çok daha fazlasının sorunları olduğunu belirttikleri görülmektedir Ekşi (1982).

Kişisel sorunların dışında üniversiteli gençlerin mesleki ve eğitsel sorunlarının da onların psikolojik sağlığını olumsuz etkilediği bilinmektedir. Bu alanda, özellikle gençlerin mesleki açıdan güven duymamaları, diledikleri - umdukları düzey ile çalışma ve yaşama koşulları arasında ciddi çelişmelerin olması, geleneksel öğretim metodlarının yarattığı bezginlik, öğretim verimindeki düşüklük, istediği okul ya da bölümde okuyamama gibi sorunların onlarda karamsarlığa, çatışmalara ve bunalmalara neden olabildiği gözlenmektedir.

Sonuç olarak ergenlik ile toplum yaşamında tam sorumluluk ve bağımsızlığa ulaşma dönemi arasındaki zaman kesitini kapsayan yaşlarında, üniversite öğrencisi, yaşadığı çağın gelişim ve değişim özellikleri ve seçkin konularının çelişkilere olan duyarlılığı arttırması nedeniyle önemli psikolojik sorunları olduğunu ortaya koymaktadır.

Psikolojik Danışma Yardımına Başvuran Öğrencilerin Şikayetleri

Üniversite gençlerini uzman yardım almaya getiren sorunlarını incelemek bu konuda daha somut bir fikir verebilir. Üniversitelerimizdeki Mediko-Sosyal Dairelerindeki Psikolojik Danışma Servisine öğrenciler hangi yakınlıklarla başvurmaktadır, bunu ele aldığımızda karşımıza çıkan durum şudur (Yeşilyaprak, 1985).

Psikolojik Danışma Servisine gelen öğrencilerin şikayetleri arasında «çok sıkılıyorum, içim daralıyor karamsarım canım hiçbirşey yapmak istemiyor, hiçbirşeyden zevk almıyorum» gibi ifadelerle belirtilen «sıkıntı, mutsuzluk isteksizlik» ilk sırayı almaktadır.

«Asabi gerginlik», «uykusuzluk» ve «uykuya ilişkin şikayetler» ikinci ve üçüncü sırada yer almaktadır.

Öğrencilerin özellikle sınav dönemleri öncesi aşırı bir gerilime girdiği ve «dikkatlerini toplayamama», «kendilerini derse verememe ve çalışamama» gibi yakınmalarla servise başvurdukları görülmektedir.

Öğrencilerin «çok sinirliyim, çabuk kızıyorum, öfkemi denetlemekte güçlük çekiyorum» şeklinde ifade ettikleri «sakin olamama» durumu da şikayetler arasında önemli düzeydedir.

Diğer şikayetleri ise «korku» «toplum içinde konuşamama» (sıkılma veya aşırı heyecanlanma), «arkadaş edinememe ve ilişkilerde bozukluk» ile vücudun değişik yerlerinde, özellikle el ve kollarda titreme, kasılma, uyuşmalar, ağrı ve kramplar gibi «bedensel (psikosomatik) şikayetler» olmak üzere sıralanmaktadır.

Şikayetlerin Psikiyatrik Özelliği

Üniversite gençlerinin şikayetlerini psikiyatrik özelliğine göre incelediğimizde çoğunluğu, nevrotik durumların oluşturduğu görülmektedir. Psikiyatrik bozuklukların arasında önemli bir grubu oluşturan nevrozların kaynağı ruhsaldır. Genellikle hafif ruhsal bozukluklar olarak tanımlanabilir. Bu durum kişinin kendi içindeki bir çatışmadan kaynaklanır ve yoğun kaygı hali yaşanır (Zileli, 1981). Kaygı ya da psikiyatri diliyle «anksiyete», endişe, korku, kuruntu, üzüntü, sıkıntı, huzursuzluk gibi insanda baskı ve gerilime yol açan duygu durumudur. Günümüzde bu durumdan yakınanların sayısı hızla artmaktadır. Öyle ki 20. yüzyılı bir «kaygı çağı» olarak nitelenebilir.

mümkündür. Gerçekte her insan arada bir kaygı duyarsa da nevrotiklerde bu duygu daha sık ve daha yoğun yaşanır. Bazı nevroz vak'alarında kaygı panik derecesine varır, bazılarında ise iç çatışma bir korku objesine yöneltilmiş olarak, saplantılı düşünce ya da davranışlar olarak ya da bedensel belirtiler olarak ortaya çıkabilir. Kaygının subjektif belirtisi olan sıkıntı, huzursuzluk kişinin yardım istemesini sağlar. Bütün bu açıklamalar, öğrenci şikayetleri ile belirlenen durumun nevrotik özelliklere uygunluğunu göstermektedir. Sonuç olarak, üniversite gençlerinin psikolojik danışma yardımına başvurmaları genellikle nevrotik şikayetlerden olmaktadır. Bu durum, üniversite öğrencisinde nevrotiklik derecesinin halka kıyasla çok daha fazla olduğunu belirten araştırma sonuçlarını destekler görünmektedir.

Nedenlere Genel Bir Bakış

Bilindiği gibi çevre, öğrenme, psikoseksüel gelişme ve ego gücü kişinin streslere vereceği cevapları hazırlar. Nevrozların temeli geçmişte, erken yaşlarda atılır. Bazen belirli bir olay, bazen de açık neden olmaksızın bozukluk ortaya çıkar.

Üniversiteli gençte, gençlik dönemini önemli kılan ve sağlıklı yetişkinliğe ulaşabilmek için iyi bir şekilde aşılması gereken gençlik bunalımlarını kaçınılmaz olarak yaşar. Bu dönemin kendine özgü bunalımları fizyolojik gelişmelerin ve değişikliklerin gencin bünyesinde yarattığı yorgunluk, ruhsal yönden yerini bulamamanın verdiği huzursuzlukla birleşince ortaya çıkar. Üniversite öğrencilerinin sorunlarının da patlayıcı özelliği, büyük ölçüde onu karakterize eden gençlik döneminin

volkanik güçlerinin doğurduğu bir sonuçtur.

Ergenlikten çıkıp yetişkinliğe geçiş döneminin getirdiği bazı sorunlarla birlikte üniversiteli öğrencide sorun yaratan başka faktörler de söz konusudur. Öyleki, bir çok üniversite öğrencisi ilk kez ailesinden ayrılarak kendi başına kalmıştır. Yaşadığı çevreden, ev ve aileden ayrılma onlar için önemli bir uyum sorunu yaratır. Genç, artık kendi başınadır ve sorunlarını kendi çözmek zorundadır. Zaman ve parasını ayarlama, arkadaşlarını kendi seçme, sosyal ilişkileri idare etme, geleceğe ilişkin kararlar verme, değişen çevre ile birlikte değişen değer yargılarına uyma, karşı cinsle ilişkiler kurma, bağımsızlığını kanıtlama çabaları, kişisel değerler arama, kendini tanıma ve geliştirme, akademik başarı sağlayabilme gibi durumlar üniversite öğrencisini zorlayan ve psikolojik sorunlara yol açan faktörlerdir.

Psikolojik Yardım Hizmetleri

Psikolojik sorunları konusunda üniversiteli gence yeterli yardım hizmetlerinin verilebildiğini söylemek ne yazık ki mümkün değildir. Üniversite bünyesindeki psikolojik danışma servisleri ya da merkezleri bugüne kadar tam fonksiyon gösterecek bir yeterliliğe ne niceliksel ne de niteliksel olarak ulaşamamıştır.

Bu konu en son YÖK tarafından ele alınmış ve şubat 1984 de yayınlanan bir yönetmelikle her üniversitede kurulan «Mediko-Sosyal, Sağlık, Kültür ve Spor İşleri Dairesi» tarafından öğrencilerin diğer alanlarda olduğu gibi Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında da gereken hizmetlerin sağlanması karara bağlanmıştır Resmi Gazete (3 Şu-

bat 1984). Üniversitelerimizde bu yoldaki çalışmalar sürdürülmektedir. Ancak bu konunun önemle ele alınarak hizmetlerin istenilir düzeye ulaştırılmasında; yeterli personelin sağlanması, hizmetlerin fonksiyonel bir şekilde örgütlenmesi, görev ve sorumlulukların belirlenmesi, Mediko - Sosyal Daireleri ile üniversitelerin diğer yönetsel ve akademik ilişki ve işbirliğinin bütünleştirici ve birbirini destekleyici bir sisteme kavuşturulmasının gerekli olduğu kanısındayız.

Sorunlu üniversite gençliğinden, birey olarak kendini gerçekleştiren, toplumun gelişiminde etkin rol alan sağlıklı yetişkine ulaşabilmek için bu alanda üniversitelerimizin gençlere gelişimleri için uygun ortam oluşturma ve gerekli psikolojik yardım hizmetlerini sunabilme için çaba harcamaları kaçınılmaz bir zorunluluktur. İçinde bulunduğumuz gençlik yılında, üniversite gençlerinin sorunlarına gösterilen ilginin artması ve bu yılın, tüm gençlere olduğu kadar üniversite gençlerine de gelişimleri ve uyumları için yeterli hizmetler verebilme çalışmalarının hızlandırılması ve bu yolda önemli bir ilerlemenin katedilerek değerlendirilmesini umud ederek...

KAYNAKLAR

- Ekşi, A. (1982). *Gençlerimiz ve Sorunları*. İstanbul: Matematik Araştırma Merkezi.
- Göksel, F. (1971). «Türkiye'de Gençlik Sorunları ve Üniversite Bunalmı». *Çeşitli Ülkelerde Gençlik Sorunları*. (Derleyen E. Gürsoy - B. Gökyay) Ankara: Yurtkur.
- Kışlalı, A. T. (1974). *Öğrenci Ayaklanmaları*. Ankara: Bilgi Basımevi.

Mc. Arthur, C. C. (1967). «Distinguishing Patterns of student Neuroses» in Blaine, G. (ed.) *Emotional Problems of the student*.

Özgüven, İ. E. (1974). *Üniversite Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Etkileyen Zihinsel Olmayan Faktörler*. Ankara : H.Ü. Basımevi.

Yeşilyaprak, B. (1985). «Üniversite Gençlerine Sağlanan Psikolojik Hizmetler» Yayınlanmamış Araştırma Raporu, Gazi Üniversitesi.

Zileli, L. (1981). «Psikonevrozlar», *Ruhsağlığı ve Hastalıkları*. (Yayın sorumlusu : M. Orhan Öztürk) Ankara